

İSLAM

MODERNİTE VE GENÇLİK

Editörler

Prof. Dr. Seyfullah KARA

Doç. Dr. Salih AYBEY

Dr. Öğr. Üyesi Tahir AŞİROV

ilāhiyāt 625

© MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

İSLAM
MODERNİTE VE GENÇLİK

Editörler

Prof. Dr. Seyfullah KARA
Doç. Dr. Salih AYBEY
Dr. Öğr. Üyesi Tahir AŞİROV

ISBN 978-625-7404-34-1

1. Baskı: Temmuz 2021

Sertifika No: 44396

Mizanpaj: TAVOOS
Sayfa Düzeni: TAVOOS
Kapak: MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
Baskı: Vadi Grafik - Sertifika No: 47479

ilāhiyāt

Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4 Çankaya / Ankara
Tel: (0312) 439 01 69 Faks: (0312) 439 01 68
ilahiyatyayin@gmail.com

KUR'ÂN'DA ROL MODEL OLARAK ANLATILAN BİR GRUP GENÇ: ASHÂB-I KEHF

Ali SOYLU

DR. ÖĞR. ÜYESİ, ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ, TEFSİR ABD.

Giriş

İnsan hayatı genel olarak üç bölümde ele alınır: Çocukluk, gençlik ve yaşlılık. Bu dönemler içerisinde insan hayatı için en tesirli dönem hiç şüphesiz gençlik yıllarıdır. Zira şahsiyetin inşa edildiği, gelecekle ilgili önemli kararların verildiği, nasıl bir hayatın yaşanacağına dair bir yol haritasının çizildiği ve eğitimin altın çağını teşkil eden müstesna bir dönemdir. Bununla birlikte bu dönem; kişinin hem kendisi hem çevresi ve hem de yaratıcısıyla bir ilişki biçimi oluşturmaya çalıştığı dönemdir.

Genç kavramı, Kur'an'da özellikle Hz. İbrahim'in ve Ashâb-ı Kehf'in/ Mağara Arkadaşlarının şahsında övülen bir kavramdır. Arapçada *fetâ* kelimesi ile karşılık bulan *genç*; daha yeni çocukluktan çıkmış erkek anlamına gelmektedir. Kelimenin çoğulu *fityânün* ve *fityetün* kelimele-riyle iki şekilde gelir. *Fetâtün* kelimesi *fetâ* kelimesinin dişili (müennesi); *feteyâtün* ise onun çoğuludur.¹

İçinde yaşadıkları toplumun şirke bulaşmasına karşı tepkilerini göstermekten geri durmayan Ashâb-ı Kehf, bu asil ve erdemli duruş-larına karşılık Kur'an'da kendilerine *doğruyu yanlıştan ayıracak bilgelik/ Rüşd* verilen gençler olarak nitelendirilmişlerdir.² Hz. Peygamber de gençliğin kıymetini bilen gençlerle³ Allah'a kullukta ve tevhid üzere bir hayat yaşamada samimi olan gençleri methetmiştir.⁴

¹ Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb, el-İsfehânî, el-Müfredât fi garîbi'l- Kur'ân (Beyrût: Dâru'l-Ma'rîfeh, 1998), "fetâ", 375.

² el-Kehf 18/10.

³ Buhârî, "Rikâk", 3; Tirmizî, "Zühd", 25.

⁴ Buhârî, "Ezân", 36.

Gençler bir toplumun sadece geleceğini oluşturmakla kalmaz aynı zamanda hâlihazırdaki dinamizmini de ifade eder. Bir milletin her bakımından sağlam ve dinamik oluşu, gençlerinin ruhsal bakımdan sağlıklı olmalarıyla doğru orantılıdır.⁵ Dolayısıyla bu anlamda sağlıklı bir neslin meydana gelebilmesi; öncelikle onların problemlerine köklü çözümler üreten yegâne sahih din olan İslâm'la buluşmalarıyla mümkündür. Nitekim Kur'an'ı Kerim, dini/manevi yönlerinin sağlıklı olması için gençlere rol model (iyi örnek) olacak bazı kıssalar zikretmektedir. Bunlardan birisi de konumuz olan Ashâb-ı Kehf kıssasıdır.

Rol model; davranışları, kişisel özellikleri veya sahip oldukları bazı özel niteliklerine başkaları tarafından özenilen; onlar gibi olmak ve mevcut konumları itibariyle onların yerinde olmak istenilen kişilerdir.⁶ Binaenaleyh bir toplumda dil, örf ve adetler, bazı meslekî faaliyetler, dinî uygulamalar ve ahlâkî değerler genellikle başkalarının davranışlarını gözlemleyerek ve model alarak benimsenmekte ve öğrenilmektedir.⁷ Özellikle çocuklar, ihtiyaç duydukları zihinsel, duygusal, sosyal, dini ve ahlaki gelişimlerini başarıyla tamamlayabilmeleri için nasihatlerden çok, yaşadıkları gerçek hayatın bir çeşit yansıması olan hikâyelerden süzülen model davranışlara ihtiyaç duymaktadırlar.⁸

Kur'an'ı Kerim'de, kişiliğin oluşması ve ahlakın güzelleşmesi için, rol modellik noktasında birçok kıssa zikredilmiştir. Bu anlamda Kur'an'da kıssalarının anlatıldığı Ashâb-ı Kehf; özellikle dine bağlılık ve imanı muhafaza uğruna verilecek mücadelede ve bir kısım ahlâkî değerlerin edinilmesinde gelecek nesillere hakiki ve doğru bir rol model olmuşlardır.

Bilindiği üzere Kur'an'ı Kerim'in önemli bir bölümünü kıssalar oluşturmaktadır. Tevhid mücadelesinin en dikkat çeken örneklerinin yer aldığı kıssalar; insanlara bir tarih şuuru kazandırmanın ötesinde, hangi inanış ve davranışların insanı ve toplumu hangi sonuçlara götüreceği noktasında önemli dersler vermektedir. Kur'an'da zikredilen kıssaların temel anlatılış gayesi; vahyin geliş amacına yani insanlığın *hidayete ulaşmasına* ve *sırât-ı müstakîm üzere yürümesine* hizmet etmektir. Ayrıca

⁵ Seyfullah Kara, "Modern Din Hizmetlerinde İhmal Edilmemesi Gereken Kitle: Gençlik," *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, ed. Mehmet Bulut, 3-4 Kasım 2007 (Ankara: DİB Yayınları, 2008), 2/225.

⁶ Nazan Karaoğlu, "Tıp eğitiminde rol modellik ve aile hekimliği için önemi", *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care* 6/2 (Haziran 2012), 30.

⁷ Latife Kabaklı Çimen, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/1 (Ocak 2019), 89.

⁸ Macit Yılmaz, "Değerler Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Kur'an Kıssaları ve Kul-lanılışı", *İslâmî İlimler Dergisi* 9/1 (Bahar 2014), 142.

kıssaların bu ana gayesinin yanında anlatılan olaylardan ders alınmasını sağlamak, inananlara zor zamanlarında dayanma gücü vermek ve imanlarını güçlendirmek, sabrı ve tevekkülü artırmak gibi amaçları da bulunmaktadır.

Mesela tarih boyunca gönderilen peygamberlerin davetlerini kabul edenler olduğu gibi etmeyenler de olmuştur. Peygamberlerle kavimleri arasında geçen mücadeleler Kuran'da farklı yerlerde kıssa formatında anlatılmıştır. Böylece insanlar, anlatılan kıssadan hareketle ya doğru yolda yürümeleri özendirilmiş, teşvik edilmiş,⁹ ya da tarihte işlenen bazı hataların benzerlerini işlemekten sakındırılmışlardır.¹⁰

Kıssalar, her ne kadar farklı yorumlar yapılsa da¹¹ tarihi gerçekliği bulunan ve kurgusal olmayan Kur'an bölümleridir. Zira Kur'an-ı Kerim, lafız ve manasıyla Allah'ın kelimasıdır.¹² Orada anlatılan kıssalar için, inkârcılar tarafından dile getirilen "öncekilerin masalları" nitelendirilmesini Kur'an birçok ayetinde reddetmiş;¹³ bununla birlikte pek çok ayetinde de anlatılanların "gerçek ve yaşanmış" olduğu vurgulamıştır.

Ashâb-ı Kehf kıssası ile ilgili olarak vahiyle bildirilen bu olayın gerçekliği şöyle ifade edilmektedir:

*"Biz sana onların başından geçenleri gerçek olarak anlatıyoruz. Hakikaten onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetini arttırdık."*¹⁴

İdris Şengül, mahiyetleri itibarıyla Kur'an kıssalarını üç kısma ayırır:

1. Tarihî kıssalar: Âdem ve iki oğlu, Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya'kûb, Yûsuf, Şuayb, Mûsâ, Dâvûd, Süleyman, Eyyûb, Yûnus, Zekeriyâ, Yahyâ ve İsâ gibi peygamberlerin kıssalarıdır. Bunlardan özellikle Yûsuf, Âdem, Mûsâ ve İsâ'ya ait olanlar geniş yer tutmaktadır. Bazı şahsiyetlerle hadiselerle dair kıssalar da bu kategoriye girmektedir. Bunlar; Üzeyir, Lokmân, Zülkarneyn, Firavun, Nemrûd, Kârûn, Ashâb-ı Kehf, Ashâbü'l-karye, Ashâbü'l-fil, Ashâbü'l-uhdûd kıssalarıdır.

2. Kur'an'ın nüzûlü sırasında meydana gelen olaylar: Kur'an'da bu olaylar da kıssa formunda anlatılmıştır. Bunlar; İsrâ, mi'rac, hicret,

⁹ Lokman 31/12-19; Sâd 38/30-40.

¹⁰ el-Bakara 2/49-50; eş-Şuarâ 26/105-191; el-Kasas 28/76-82.

¹¹ Ahmet Yazıcı, "Süleyman Ateş'in Görüşleri Bağlamında Kur'an Kıssaları", *İslami Araştırmalar* 22/2 (2011), 110.

¹² el-A'râf 7/203; Yûnus 10/15; el-Hakka 69/44-47; el-Kiyâme 75/16.

¹³ el-Furkân 25/5-6; en-Nahl 16/24-25; el-Kalem 68/15-16.

¹⁴ el-Kehf 18/13.

Ahzâb, Bedir, Uhud, Hendek, Huneyn, Hamrâu'l-esed, Tebük savaşları ve seferleri, Bey'atürrıdvân ve Hudeybiye Antlaşmasıdır.

3. Gaybî kıssalar: Bunlar yedi ayrı sûrede kıssa formunda anlatılan Âdem'in yaratılışı ile kıyamet sahneleri, âhiret, cennet, cehennem, bu ralara girecek olanların durumu ve haberleridir.¹⁵

Netice olarak şunu söyleyebiliriz: "Kur'ân'ın temelde bütünüyle gaye ve hedefi ne ise kıssaların da gayesi ve hedefi odur. Kur'an'da anlatılan bir kıssa, sadece edebî gayeyi gerçekleştirmeyi hedefleyen, mutlak ve hür bir kıssa türü olmayıp tamamen konusu ve gayesiyle, anlatıldığı sûreyle, Kur'an'ın bütünüyle ve peygamberlik müddetinin şartlarıyla irtibatlı bir kıssadır. Geçtiği sûrenin ana konusunu edebî bir üslupla işler ve nüzul asrının şartlarıyla tam bir uyum içinde sûrenin gayesini gerçekleştirir."¹⁶

Bu açıklamalardan sonra kıssa kelimesinin lügat ve ıstılah anlamları üzerinde durulacak, devamında Ashâb-ı Kehf'in kısa bir tarihçesi sunulacak ve daha sonra da konuyla ilgili âyetlerden hareketle Ashâb-ı Kehf'in gençliğe rol model oluşu üzerinde durulacaktır.

1. Kıssanın Lügat ve İstılah Anlamı

1.1. Lügat Anlamı: Anlatmak, izi takip etmek, haber ve hikâye anlamlarına gelen kıssa;¹⁷ "bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılmasıyla bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade eder. Kelimenin bu etimolojik anlamı, kıssa türü hikâyede olmanın adım adım izlenecek nitelikte önemli ve ilginç olmasıyla doğru ve gerçekçi olması niteliklerini ön plana çıkarır. Kıssanın hikâyeden farkı da bu nitelikleri dolayısıyladır. Çünkü asıl anlamı "nakil" olan hikâye gerçekçi-hayalî, önemli-önemsiz başkalarına aktarılıp anlatılabilecek her tür olayı kapsar. Kur'an'da yer alan kıssalar için hikâye kelimesinin kullanılmaması da bu ayırımı dayanır. Zira Kur'an kıssaları ibret alınacak olan, tarihî doğruluk ve gerçeklik niteliği taşıyan olaylardır."¹⁸

Kur'an'da kıssalardan kıssa¹⁹ kelimesinden ayrı olarak *nebe'* (çoğulu: *enbâ'*) ve *hadîs* olarak da bahsedilir.²⁰ Bu husus, kıssaların "hakk"²¹ olmasıyla doğrudan bir ilişkisi vardır. Zira bir kıssanın Allah tarafın-

¹⁵ İdris Şengül, "Kıssa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/499.

¹⁶ İdris Şengül, *Kur'an Kıssalarının Tarihi Değeri* (Ankara: Otto Yayınları, 2019), 245.

¹⁷ el-İsfehânî, "kss", 405.

¹⁸ Şengül, "Kıssa", 25/498.

¹⁹ Yûsuf 12/3.

²⁰ ez-Zâriyât 51/24; Tâhâ 20/9; en-Nâziât 79/15; el-Burûc 85/17.

²¹ Hûd 11/120; el-Kehf 18/13.

dan hak ve gerçek olduğunun ifade edilmesi; onun yanlış, masal ve uydurma olmadığı göstermektedir.

1.2. İstilah Anlamı: Kıssalar; “insanların ibret almalarını ve hidayete ulaşmalarını sağlamak amacıyla tarihin bir döneminde yaşanmış, kaynağı vahiy olan, çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, önceki peygamberler ve kavimler ya da geçmiş toplumların hayat kesitleriyle ilgili Kur'an'da anlatılan olaylardır.”²²

Yukarıda ifade edildiği üzere kelimenin etimolojik anlamlarından biri *iz takip etmektir*. Buna göre kıssalar; insanların hayatları için örnek almaları gereken güzel haberlerdir.²³ Bütün bu anlatılanlar ışığında Kur'an'da kıssaların Allah tarafından bir öğüt, ders, nasihat, müjdeleme ve hidayet için zikredildiklerini söyleyebiliriz.

Bu önemli ve ibretâmiz kıssanın insanlığa ve özellikle genç nesle ne mesajlar verdiğini incelemeye geçmeden önce, kıssasının kısa bir tarihçesine temas etmekte yarar vardır.

2. Ashab-ı Kehf Kıssasının Kısa Bir Tarihçesi

Kaynaklarda ifade edildiğine göre, bazı Ehl-i Kitap din adamlarının manipüle etmesiyle Kureyş müşrikleri, Hz. Peygamber'e kaybolan gençlerle (Ashâb-ı Kehf),²⁴ ruhla ve doğusuyla batısıyla yeryüzünü dolaşmış olan kişi (Zü'l-Karneyn) hakkında sorular sormuşlardı. Bunun üzerine Kehf suresinin ilgili ayetleri nazil olmuştu.²⁵

Vahyin bildirdikleri dışında konuyla ilgili yazılıp söylenenlere bakılırsa Ashâb-ı Kehf kıssası, isrâiliyyât ile mitolojik bir kısım bilgiler arasında maalesef gölgelenmiştir. Nerede, ne zaman ve hangi yönetim döneminde yaşadıkları konusu kesin olmamakla birlikte olayın milattan sonra yaklaşık III. yüzyılda İmparator Dakyanus döneminde mey-

²² Muhammed Hayr Mahmûd el-'Adevî, *Me'âlimu'l-Kıssa fi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Ürdün: Dâru'l-'Adevî, 1988), 33; Şehmus Demir, *Mitoloji, Kur'ân Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2003), 73-74.

²³ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 4/2846.

²⁴ Ashâb-ı Kehf, Kur'an'da “ashâb-ı rakîm” olarak da anılmaktadır (el-Kehf 18/9). Ashâb-ı Rakîm'in ne olduğu konusunda değişik rivayetler bulunmaktadır. Bunun; gençlerin memleketlerinin, içinde bulundukları vadinin, sığındıkları mağaranın ya da köpeklerinin adı veya yağmurlu bir günde mağaraya sığınan kimseler olduğu şeklinde değişik rivayetler bulunmaktadır. Ancak bu rivayetler içerisinde en makul olanı rakîm'in, mağaralarına konulan bir kitâbe ya da levha olmasıdır. Bk., Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, (Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 2000), 17/602-603; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/3225.

²⁵ Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tevvîr* (Tunus: Dâru Sehnûn, 1997), 15/242-243; Abdulfettah el-Kâdî, *Eshâb-ı Nüzûl*, ter., Salih Akdemir (Ankara: Fecr Yayınları, 1996), 249.

dana geldiği yolunda bilgiler bulunmaktadır. Yaşadıkları yerle ilgili olarak ise İspanya, Cezayir, Mısır, Ürdün, Suriye, Afganistan, Doğu Türkistan, Efes, Tarsus ve Afşin (Efsûs, Arabissos) olmak üzere birçok yer gösterilmektedir.²⁶

Tarihçi İbn İshâk, bu gençlerin yaşadığı dönemde İncil'in hükümleriyle amel etmesi gereken insanların bir sapıklık içine düştüklerini ve ilahi yoldan ayrıldıklarını nakleder. Özellikle Kral Dakyanus'un sapıklıkta başı çekenlerden olduğunu söylemektedir. Putperestliği kabul etmeyen İsevilere işkenceler yapıyor ve onları öldürtüyordu. Onun zulmünden korkanlar putperest oluyor, imanları sağlam olanlar ise bunu reddediyorlar, o da onları öldürtüp şehrin surları ve kapıları üzerine astırıyordu. Şehrin ileri gelenlerinden olan bu imanlı gençler de olayları üzüntü ile izliyor, bu belanın defedilmesi için gözyaşları dökerek dua ediyorlardı. Kralın adamları bu gençleri de ihbar ederler. Neticede bu gençler de yakalatılarak Kralın huzuruna getirilir. Onlara da putperestliği kabul etmeleri teklif edildiğinde; bizim bir ilâhımız vardır ki büyüklüğü yeri göğü doldurmuştur. Biz ondan başka birine ilâh demeyiz ve asla kulluk da etmeyiz. Senin davetini kabul etmek bizim için mümkün değildir. Hükmün ne ise yap, derler.²⁷

Din ve vicdan hürriyeti bulunmayan bir toplumda yaşayan bu gençler, putperest kavimlerine karşı çıkıp göklerin ve yerin Rabbinden başkasına ibadet etmeyeceklerini açıklamışlardı. Ancak gelişmeler karşısında kavimleri arasında Allah'a olan imanlarını serbestçe ifade etme ve inançlarının gereğini yerine getirme imkânı bulamayacaklarını, hatta onların arasında hayat hakkına dahi sahip olamayacaklarını anlayınca, köpeklerini de yanlarına alarak mağaraya sığınmışlardı. Baskı ve zulümden kaçan bu gençler, Allah'ın yardımını ve bir kurtuluş yolu göstereceğini ümit ederek, Allah'a dua etmişlerdi. Allah da onların dualarını kabul etti ve kendilerini orada uzun müddet derin bir uykuya daldırdı.²⁸

Kur'an'ı Kerim'in anlatımına göre, gençlerin mağarada kaldıkları süre içerisinde güneşin onlara zarar vermeyecek şekilde mağaranın sağından doğup solundan battığı anlaşılmaktadır. Bu durumun, hidâyete erenler için Allah'ın mucizelerinden bir mucize olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ilahi bir lütf olarak gençlerin uykudayken sağa sola çevrildik-

²⁶ İsmet Ersöz, "Ashâb-ı Kef", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/465-467.

²⁷ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/3231-3232.

²⁸ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: DİB Yayınları, 2007), 3/541-542.

leri, köpeklerinin (kıtmîr) de mağaranın eşiğinde iki ayağını uzatarak yattığı ve dışarıdan bakanların korktukları için onlardan uzak durduğu ve böylece korundukları anlatılmaktadır.²⁹

Daha sonra Allah tarafından uyandırılan bu gençler, birbirlerine mağarada ne kadar kaldıklarını sorduklarında, bir gün kaldıklarını söylemişlerdi. Aralarından birine para vererek temiz yiyecek elde etmek üzere onu şehre göndermişler, gitmeden önce de kendisine şehirde dikkatli hareket etmesi konusunda tembihlemişlerdi. Zira bulundukları yer öğrenirlerse şehir halkı kendilerini taşıyarak öldürebilir veya dinlerinden çevirebilirdi.³⁰

Beyzâvî'nin naklettiğine göre şehre gönderilen genç (Yemlîhâ), ihtiyaç duydukları gıda maddelerini satın almak için gümüş parayı çıkarıp uzatınca oradakiler, paranın üzerindeki resmin Kral Dakyanus'a ait olduğunu fark ederler. Bu gencin bir hazine bulduğunu düşünürler ve kendisini o dönemin kralına götürürler. Aradan uzunca bir zaman geçmiştir. Bu yeni kral, tevhid akidesine bağlı bir İsevîdir. Genç adam, olup bitenleri krala anlatır ve birlikte mağaraya giderler. Halk, gördükleri karşısında hayretler içerisinde kalır. Bu görüşmeden sonra Yüce Allah, bu gençleri vefat ettirir. Kral, onları mağaranın içinde defneder ve üzerlerine de bir mescit inşa eder.³¹

Kur'ân'da Ashâb-ı Kehf olarak anlatılan bu kıssa, Hıristiyan inancına göre "Yedi Uyurlar" diye bilinmektedir. Onlara göre bu hadise, Hıristiyanlığın Anadolu'da yayılmaya başladığı dönemde vuku bulmuştur. Roma kralları, henüz resmî din olarak kabul edilmeyen Hıristiyanlığa inananlara çeşitli zulümler ve işkenceler yapmışlardır. Bu zulümlerin anlatıldığı efsanelerden biri de Yedi Uyurlar'dır. Bu efsanede zulmeden hükümdar Decius'tur. Hıristiyanlara göre şehit kabul edilen bu Yedi Uyurlar, kilise tarihlerinde ve dua kitaplarında sıkça yer almaktadır.³²

Kur'ân'ı Kerîm, Ashâb-ı Kehf'in sayısı hakkında da insanlar arasında ihtilâf olduğunu bildirmektedir. Köpekleri ile beraber dört veya altı olduklarına dair tahmin yürütmenin "karanlığa taş atma" olduğunu söylemektedir. "Yedi kişiydiler, sekizincisi köpekleri idi" diyenler hakkında ise Kur'ân aynı ifadeyi kullanmamaktadır. Bu son görüşün gerçeğe daha yakın olduğu düşünülmüşse de onların sayısını Allah'ın

²⁹ el-Kehf 18/10-18.

³⁰ el-Kehf 18/19-20.

³¹ Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 3/276-277.

³² Özlem Sert, *Umudun Tarihine Yolculuk Yedi Uyurlar Efsanesi* (Ankara: Phoenix Yayınları, 2009), 29-30.

bileceğini belirten âyet-i kerîme, bu konuda fikir yürütmenin bir sonuç vermeyeceğini ortaya koymaktadır.³³

Ancak Hz. Ali'den gelen rivayette bu gençlerin sayıları ve isimleri hakkında bilgi verilmektedir. Bunlar; Yemlîhâ, Mekselînâ, Misîlînâ, Mernûş, Debernûş ve Şâzenûş'tur. Bunlar, yaşadıkları dönemde krala danışmanlık yapıyorlardı. Sonradan onlara katılan bir çoban olan Kefeştatayyûş ile birlikte sayılarının yedi olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca çobanın köpeği kıtmîr de onlarla birlikte mağarada bulunuyordu.³⁴

3. Ashâb-ı Kehf'in Gençliğe Rol Model Oluşu

Bilindiği üzere kıssaların Kur'an'daki anlatımlarındaki gaye; insanlara tarihî bilgi vermek değil, hidayetlerine vesile olmaktır. Binaenaleyh Kur'an, kıssalar anlatırken detaya değil, onların vereceği derse odaklanır. Kıssa kahramanlarının isimleri, yaşadıkları mekân ve zaman mübhemât/mahiyeti bildirilmeyen şeyler olarak bırakılır. Hâsılı Kur'an, tarihin kronolojik anlatımıyla ilgilenmez. O, tarihin akışını değiştiren anlam ve yorum kaynağı olan olaylar üzerinde durur. Kur'an'ın Ashâb-ı Kehf'in sayısına odaklanan mantığı kınaması, bunun en bariz örneklerindendir.³⁵

Şimdi, tarihte yaşanmış ve Kur'an'ın da haber verdiği Ashâb-ı Kehf kıssasından çıkan mesajların neler olduğunu, bu gençlerin gelecek nesle hangi noktalarda rol model olduklarını ayetlerin verdiği bilgilerden hareketle ele almaya çalışalım.

3.1. Allah'a İman Etmek ve Şirkten Uzak Durmak: Ashâb-ı Kehf'in tevhid üzere bir imana sahip oldukları tartışmasızdır. Ancak hangi peygamberin takipçileri olduğu konusu, daha önce de ifade edildiği üzere net olmamakla birlikte Hz. İsa'nın dini üzere oldukları kanaati yaygındır. Taberî de onların Hz. İsa'nın dini üzere olduklarını kaydeder.³⁶ Yani onların; teslis akidesine değil, Hz. İsa'nın Allah'tan getirdiği tevhid dini olan İslâm'a bağlı müminler olduklarını anlıyoruz. Allah'a iman etmeleri ve hidayetlerinin arttırılması konusunda Kur'an'da şöyle buyrulur:

"Biz sana onların başından geçenleri gerçek olarak anlatıyoruz. Hakikaten

³³ el-Kehf 18/22; Ersöz, "Ashâb-ı Kehf", 3/466.

³⁴ el-Beyzâvî, *Envârü'l-tenzîl ve esrârü'l-te'vîl*, 3/277-278; ayrıca bk., Ahmet Rifat, *Lügât-i Târihiyye ve Coğrafiyye* (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1299/1883-84), 1/184-185.

³⁵ Şaban Ali Düzgün, Kur'an Terimlerinin Semantik Çok Katmanlılığı, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (2018), 51-51.

³⁶ et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, 17/605.

onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetini arttırdık. "Onların kalplerini metîn kıldık. O yiğitler (o yerin hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak dediler ki: Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz, O'ndan başkasına tanrı demeyiz. Yoksa saçma sapan konuşmuş oluruz." ³⁷

Bu yiğit gençler, tevhid dini olan İslâm'ın hak olduğunu göremeyen kavimlerini cesaretle eleştirmişlerdi. Putperestliğin gerçekte izahı mümkün olan bir şey olmadığını ve bunun, Hz. Lokman'ın da dile getirdiği gibi bir zulüm olduğunu³⁸ ifade etmişlerdi. Sayıları az olmasına rağmen Allah'a güvenerek şanlı bir direniş sergilemişler; güçlü imanlarıyla ve takdire şayan eylemleriyle kıyamete kadar insanlığın hidayeti için Yüce Allah tarafından örnek gösterilmişlerdir. Onlar, kavimlerinin düştüğü itikâdi problem karşısında şöyle diyorlardı:

"Şu bizim kaomimiz Allah'tan başka tanrılar edindiler. Bari bu tanrılar konusunda açık bir delil getirselere (Ne mümkün!). Öyle ise Allah hakkında yalan uydurandan daha zalimi var mı?"³⁹

Zemahşerî, gençlerin bu ifadesi üzerine şu izahatta bulunuyor: Açık bir delil sözü, putperestleri susturmak maksadıyla söylenmiştir; zira şirke güçlü bir kanıt, açık bir delil getirmek hiçbir şekilde mümkün değildir. Bu ifade taklidin yanlışlığına, dinî konularda muhakkak sahih ve doğru bilgiye dayanmanın zorunlu olduğuna bir delildir.⁴⁰

3.2. Allah'tan Akl-ı Selîm İle Davranma Yeteneği (Rüşd) İstemek: Rüşd kelimesi; hidâyet, doğru yol, doğruluk, olgunluk, doğru yolu bulma yeteneği;⁴¹ çocukluk devresini geçirip ergin hâle gelme, kişinin dine ve dünyasına zarar verip vermeyecek şeyleri bilmesi anlamlarına gelir.⁴²

Konuyla ilgili Kur'an'da şöyle buyrulur:

"O (yiğit) gençler mağaraya sığınmışlar ve: Rabbimiz! Bize tarafından rahmet ver ve bize, (şu) durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla! demişlerdi." ⁴³

Gençler, imanlarını güvenceye almak gayesiyle sığındıkları mağarada Allah'a tevekkül edip O'na dayanmayı ihmal etmemişler ve O'ndan akl-ı selimle hareket edebilmeleri için yardım talebinde bulunmuşlardı.

³⁷ el-Kehf 18/13-14.

³⁸ Lokman 31/13.

³⁹ el-Kehf 18/15.

⁴⁰ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, ez-Zemahşerî, *el-Kessâf 'an haKâ'iki ğavâmizi't-tenzil ve 'uyûni'l-eKâvîl fî viücûhi't-te'vîl* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2009), 614.

⁴¹ el-İsfehânî, "rşd", 202.

⁴² Mehmet Sürmeli vd., *Dinî Terimler Sözlüğü*, ed. Ahmet Nedim Serinsu (Ankara: MEB Yayınları, ts.), "Rüşd", 312.

⁴³ el-Kehf 18/10.

Mağaraya sığınmakla her ne kadar tehlikeyi bertaraf etmiş olsalar da Allah'la birlikte hareket etmekle mü'mince bir duruşun en güzel bir örneğini ortaya koymuşlardı. Hanefi mezhebinin meşhur âlimlerinden Nesefî, mağara arkadaşlarının Allah'a yakarışlarını tefsirinde şöyle dile getirmektedir:

"(Rabbimiz!) Mağfiret, rızık ve düşmanlardan emin olmak senin rahmet hazinelerinden bir rahmettir. Kâfirlerden ayrı olduğumuz şu durumdan bize bir çıkış yolu ver! Nihayet onun sebebiyle doğru yolda olalım ve hidâyeti bulalım. Bütün işlerimizi hayırlı eyle, rızanın yolunu bize kolaylaştır."44

3.3. İnanç Özgürlüğü İçin Gerekirse Hicret Etmek: Kur'an-ı Kerîm'e göre kişileri zorla dine sokmaya çalışmak doğru olmadığı gibi, dinin uygulanmasında da zorluk ve meşakkat söz konusu değildir.⁴⁵ Buna göre din, kişinin kendi iradesiyle tercih edilmeli ve yaşanmalıdır. Zira dinin aslı olan iman; güven duygusu içinde gönülden bağlanmak ve tasdik etmek demektir. Din konusunda baskı ve zulüm olduğunda ise hicret gündeme gelebilir.⁴⁶

Hicret, İslâm'ın tebliğ edilmesinde ve yaşanmasında önemine binaen Kur'an'da üzerinde durulan bir kavramdır. Tarihte iman ve tevhid mücadelesi inananların gündemine her düştüğünde, hicret ve muhacirlik onların umumiyetle kaderi olmuştur. Bu konuda Hz. Peygamber'in, Hz. İbrâhim'in ve Hz. Mûsâ'nın hicretleri örnek olarak verilebilir.⁴⁷

Ashâb-ı Kehf, putperest toplumun muhtemel zararlarından korunmaları, Allah'ın rahmetinin üzerlerine yayılması ve imanlarını muhafaza edebilmeleri için bulundukları yerden uzaklaşarak hicret etmişler ve bir mağaraya sığınmışlardı. Konuyla ilgili âyette şöyle buyrulur:

"(İçlerinden biri şöyle demişti:) "Mademki siz onlardan ve onların Allah'ın dışında tapmakta oldukları varlıklardan uzaklaştınız, o halde mağaraya sığınmanın ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve işinizde sizin için fayda ve kolaylık sağlasın."48

Rahmet kavramı Kur'an'ın en başat kavramlarından biridir. İncelik, duyarlılık, ihsân, şefkat, nimet ve lütuf gibi anlamlara gelmektedir.⁴⁹

⁴⁴ Ebû'l-Berekât Hâfızuddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve haKâ'iKu't-te'vîl*, thk., Yûsus Ali Bedîvî (Beyrut: Dâru'l-Kelîmî't-Tayyib, 1419/1998), 2/287.

⁴⁵ el-Bakara 2/256, 286.

⁴⁶ en-Nisâ 4/75.

⁴⁷ et-Tevbe 9/100; el-Haşr 59/9; el-Ankebût 29/26; Tâhâ 20/77; eş-Şuarâ 26/52.

⁴⁸ el-Kehf 18/16.

⁴⁹ el-İsfehânî, "rhm", 197-198.

Kehf suresinde rahmet kelimesi altı yerde geçmektedir.⁵⁰ Bu sûrede Hz. Mûsâ'ya ilim öğretene sâlih kula, iki yetim çocuğa ve Zülkarneyn'e rahmet verdiğini zikrettiği gibi; mağara arkadaşlarına da îmânı nasîb ederek, mağaraya sığınmayı ilham ederek, müşrik kavimlerinden ayrılmalarını sağlayarak ve onları mağarada uzun süre koruyarak rahmet ihsân etmiştir. Böylece bu gençler, inançlarını yaşayamamaları nedeniyle daralan dünyaya karşı, Allah'ın rahmetiyle genişleyen ve kendilerine barınak olan bir mağara bulmuşlardır.⁵¹

Kurtubî, bu âyetin tefsirinde, gençlerin aralarında geçen konuşmalarıyla ilgili şu ifadelerde bulunmaktadır: Onlar birbirlerine şöyle dediler: Allah'tan başka ilahlar edinenlerden uzaklaşıp yalnızca Allah'a ibadete yöneldiğimize göre, mağara bizim sığınağımız, barınağımız olsun ve Allah'a güvenip dayanalım. Şüphesiz ki O, rahmetini önümüze açacak, bize yayacaktır ve işimize faydalı ve kolay olanı da hazırlayacaktır.⁵²

3.4. Hayat İçin Temiz ve Helal Rızık Talep Etmek: Ashâb-ı Kehf, Allah tarafından bu uzun uykudan uyandırıldıktan sonra yemek ihtiyaçlarını gidermek için şehre bir arkadaşlarını göndermişlerdi. Rivayetlerde Yemliha olduğu söylenen bu arkadaşlarına herhangi bir yiyecek yerine, temiz ve helal yiyecek bulup getirmesini söylemeleri anlamlıdır. Bilindiği gibi *helal ve temiz rızık* Kur'ân'da üzerinde ehemmiyetle durulan bir mevzudur⁵³ ve bu konu İslâm'ın kurucu ilkelerinden sayılmıştır. Zira helali haram saymak ya da haramı helal kategorisine sokmak suretiyle sınırları aşmak, dinin kabul etmediği ve yasaklar listesine aldığı hususlardandır.⁵⁴ Ashâb-ı Kehf'in temiz ve helal rızık konusundaki titiz davranışları ile aralarında geçen konuşmaları Kur'an'da şöyle anlatılır:

"...Şimdi siz, içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de, bak-sın, (şehrini) hangi yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin..."⁵⁵

Âyet-i Kerîme'de gençlerin, "(şehrini) hangi yiyeceği daha temiz ise" sözleri; hangi yiyeceğin daha temiz, daha helal ve daha hayırlı olduğu-

⁵⁰ el-Kehf 18/10, 16, 58, 65, 82, 98.

⁵¹ Mustafa Şentürk, "İsrâiliyyat İle Mitoloji Arasında Tarihî Bakış Açısıyla Gölgeleyen Ashâb-ı Kehf", *Uluslararası İnanç Turizmi ve Ashâb-ı Kehf Sempozyumu*, ed. Seydihan Küçükdağlı ve Serdar Yakar (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Valiliği Yayınları, 2013), 465.

⁵² Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi'u li-ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Hişâm Semîr el-Buhârî (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003), 10/367.

⁵³ el-Mâide 5/87-88.

⁵⁴ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, nşr. Fethullah Huleyf (İstanbul: 1979), 332, 334.

⁵⁵ el-Kehf 18/19.

na baksın, diye açıklanmıştır. Çünkü şehrin halkı putperest olduğu için kestiklerinin yenmesi caiz değildir.⁵⁶

Tarih boyunca Müslümanların kendi dini ve kültürel kimliklerini korumaları büyük ölçüde yaşadıkları toplumlarda helal ve haram sınırlarını korumalarıyla mümkün olmuştur. İnanç, ibadet, hukuk, iktisat, siyaset gibi hemen her alanı kapsayan helal haram anlayışı; Müslümanların insanlığa alternatif değerlerin sahipleri olduklarının da en büyük kanıtları arasında yer almıştır.⁵⁷

3.5. Tehlikeler Karşısında Tedbirli Olmak: Ashab-ı Kef'in, sahih imanlarından dolayı varlıklarına yönelik toplumdan gelebilecek tehlikelere karşı iki tedbir aldıklarını görüyoruz. İlki, takibe uğradıklarında kendilerini korumak için mağaraya sığınmaları; ikincisi ise, uyandıktan sonra şehirden yemek getirsin diye gönderdikleri arkadaşlarının dikkatli davranmasını söylemeleridir. Çünkü yakalandıklarında putperest halk tarafından öldürüleceklerini ya da dinlerinden döndürüleceklerini düşünüyorlardı. Olay Kur'an'da şöyle anlatılır:

*"...Ayrıca, nâzik davransın (gizli hareket etsin) ve sakın sizi kimseye sezdirmesin. Çünkü onlar eğer size muttali olurlarsa, ya sizi taşıyarak öldürürler veya kendi dinlerine çevirirler ki, o zaman ebediyen iflah olmazsınız."*⁵⁸

Ashâb-ı Kef'in, bu davranışlarıyla muhtemel tehlikelere karşı tedbiri elden bırakmadıklarını görüyoruz. Zira Kur'an'ın birçok yerinde mü'minlerden tehlikeli durumlara karşı tedbirli davranmalarını isteyen âyetler bulunmaktadır.⁵⁹ Buna göre, eğer mü'minlerin maddi ya da manevi varlığı tehlike altına girerse, mümkün olan en iyi tedbirleri almaları gerekir. Nitekim hayatı korumak dinin emirlerindendir.

3.6. Ahiretin Varlığına İman Etmek: Kur'an'ın ana konularından biri şüphesiz ahirete imandır. Allah'ın vaadinin gerçek olduğu ve kıyamet gününden şüphe edilemeyeceği bir hakikat olarak Kur'an'da sürekli hatırlatılmaktadır. Ashâb-ı Kef kıssası da bu hakikate hizmet eden mucize bir hadisedir. Konu Kur'an'da şöyle geçer:

*"Böylece (insanları) onlardan haberdar ettik ki, Allah'ın vâdinin hak olduğunu, kıyametin şüphe götürmez olduğunu bilsinler..."*⁶⁰

Rivayete göre Ashab-ı Kef zamanında yaşayan insanlar, öldükten sonra dirilmek ve kıyamette olacak şeyler hakkında şüphe içinde

⁵⁶ et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, 17/637-638.

⁵⁷ Abdullah Kahraman, "İslam'da Helal ve Haramın Yeri ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi," *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* S 20 (Ekim 2012), 69.

⁵⁸ el-Kehf 18/19-20.

⁵⁹ en-Nisâ 4/71, 94, 102; el-Enfâl 8/60; et-Tevbe 9/122.

⁶⁰ el-Kehf 18/21.

bulunuyorlardı. Bir kısmı, ruhların dirileceğini, lakin cesetlerin dirilmeyeceğini söylemişler; bir kısmı ise başka iddialarda bulunmuşlardır. Yüce Allah, bu gençleri uzun süre uyuttuktan sonra uyandırmış; böylece Allah'ın bütün vaatlerinin gerçek olduğunu, kıyametin de mutlaka bir gün kopacağını, onlara ve onların şahsında bütün insanlığa hatırlatmıştır.⁶¹

3.7. Allah'ın İnananları Her Zaman Koruduğuna İnanmak: Ashâb-ı Kehf, mağarada kaldıkları süre içerisinde Allah'ın koruması altında olmuşlardır. O kadar ki, mağarada kaldıkları 309 yıl boyunca bir anne şefkatinden öte, sağa sola çevrilerek rahat uyumalarını temin etmeye varıncaya kadar her türlü ihtiyaçları Allah tarafından karşılanmıştır. İlgili âyetle olay şöyle anlatılır:

*"Kendileri uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırdın. Onları sağa sola çevirirdik. Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi. Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardın."*⁶²

Aslında her nerede mü'minler, imanları uğruna çeşitli zorluklara katlanmışlar ve yılmadan mücadele vermişlerse, mutlaka Allah'ın yardımına ve desteğine mazhar olmuşlardır.⁶³ Nitekim Yüce Allah, Hz. Peygamber'e ve ashabına Bedir, Uhud, Hendek Huneyn ve daha birçok savaşta⁶⁴ yardım etmiş ve onları düşmanlarına galip getirmişti. Mağara arkadaşları kıssası da bunun önemli bir misalini oluşturmaktadır.

Sonuç

Ashabı Kehf/Mağara arkadaşları, imanları ve örnek davranışları nedeniyle Kur'an-ı Kerim'de insanlığa ve özellikle gençliğe rol model olarak anlatılır. Milattan sonra yaklaşık III. yüzyılda İmparator Dakyanus döneminde sarayda bulunan bu gençler, Allah'a ve ahirete olan imanlarından dolayı putperest toplumun düşmanlıklarını üzerlerine çekmişlerdi. Hz. İsa'nın dini üzere oldukları kanaati yaygındır. Taberî de onların, Hz. İsa'nın dini üzere olduklarını kaydeder. Ancak teslis akidesine değil, Hz. İsa'nın Allah'tan getirdiği tevhid dini olan İslâm'a bağlı müminler olduklarını söyler.

Bu gençler mağarada kaldıkları süre içerisinde, imanları ve Allah'a olan güvenleri ve teslimiyetleri sayesinde sürekli Allah'ın koruması

⁶¹ et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, 17/640.

⁶² el-Kehf 18/18.

⁶³ el-Hac 22/38.

⁶⁴ Âl-i İmrân 3/123-127; et-Tevbe 9/25-26; el-Ahzâb 33/9.

altında olmuşlardır. O kadar ki, mağarada kaldıkları 309 yıl boyunca bir anne şefkatinden öte, sağa sola çevrilerek rahat uyumalarını temin etmeye varıncaya kadar her türlü ihtiyaçları Allah tarafından karşılanmıştır.

Tarihte yaşanmış ve Kur'an'ın da haber verdiği bu kıssa elbette içinde önemli mesajlar içermektedir. Bu çalışmada; kıssanın barındırdığı mesajların neler olduğu, Ashâb-ı Kehf'in genç nesle hangi noktalarda rol model oldukları üzerinde durulmuştur.

Öncelikle bu yiğit gençler, tevhid dini olan İslâm'ın hak olduğunu göremeyen kavimlerini cesaretle eleştirmişler; putperestliğin, gerçekte izahı mümkün olan bir şey olmadığını ve bunun, hakikatte bir zulüm olduğunu ifade etmişler ve onurlu bir duruş sergilemişlerdi. Putperest toplumlarının muhtemel kötülüklerinden korunmaları, ayrıca Allah'ın rahmetinin üzerlerine yayılması ve imanlarını muhafaza edebilmeleri için bulundukları yerden uzaklaşarak hicret etmişler ve bir mağara sığınmışlardı. Bu davranışlarıyla hicretin ne uğruna yapılacağını, kendi hayatlarını ortaya koyarak göstermişlerdi. Ayrıca imanlarını güvenceye almak gayesiyle sığındıkları bu mağarada her türlü tedbiri aldıktan sonra Allah'a tevekkül edip O'na dayanmayı ihmal etmemişler ve O'ndan akl-ı selimle hareket edebilmeleri için yardım talebinde bulunmuşlardı.

Tarih boyunca Müslümanların kendi dini ve kültürel kimliklerini muhafaza etmeleri, büyük ölçüde yaşadıkları toplumlarda helal ve haram sınırlarını korumalarıyla mümkün olmuştur. İnanç, ibadet, hukuk, iktisat, siyaset gibi hemen her alanı kapsayan helal haram anlayışı, Müslümanların insanlığa alternatif değerlerin sahipleri olduklarının da en büyük kanıtları arasında yer almıştır. Bu anlamda gençler, Allah tarafından uyandırıldıktan hemen sonra şehirden erzak temin edeceklerinde hangi yiyeceğin daha temiz, daha helal ve daha hayırlı olduğuna özellikle dikkat etmişlerdi. Onların bu davranışı; helal ve haram sınırlarının zorlandığı günümüz dünyasına önemli bir mesaj teşkil edeceği her türlü izahtan vârestedir.

Kur'an'ın ana konularından biri şüphesiz ahirete imandır. Allah'ın vaadinin hak olduğu ve kıyamet gününden şüphe edilemeyeceği bir hakikat olarak Kur'an'da sürekli hatırlatılmaktadır. Ashâb-ı Kehf kıssasının da bu hakikate hizmet eden mucize bir hadise olduğunu söylememiz gerekir.

Son söz olarak Ashâb-ı Kehf; gerek iman etmelerine etki eden saikler konusunda mesela şirkle aralarına mesafe koymalarında ve onu nefyetmelerinde ve gerekse sahih imanlarını korumada verdikleri mü-

cadelede kıyamete kadar bütün insanlığa ve özellikle de genç olmaları hasebiyle genç nesle rol model olmuşlardır.

Kaynakça

- el-'Adevî, Muhammed Hayr Mahmûd. *Me'âlimu'l-Kıssa fî'l-Kur'ânî'l-Kerîm*. Ürdün: Dâru'l-'Adevî, 1988.
- el-Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. 5 Cilt. Beyrût: Dâru lhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Demir, Şehmus. *Mitoloji, Kur'ân Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2003.
- Düzgün, Şaban Ali. "Kur'an Terimlerinin Semantik Çok Katmanlılığı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (2018).
- Ersöz, İsmet. "Aşhâb-ı Kehf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3/465-467. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- el-İsfahânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgîb. *el-Müfredât fî garîbi'l- Kur'ân*. Beyrût: Dâru'l-Ma'rîfeh, 1998.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru Sehnûn, 1997.
- Kabaklı Çimen, Latife. "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Rol Model Tercihleri". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/1 (Ocak 2019).
- el-Kâdî, Abdulfettah. *Eshâb-ı Nüzûl*. Ter.. Salih Akdemir. Ankara: Fecr Yayınları, 1996.
- Kahraman, Abdullah. "İslam'da Helal ve Haramın Yeri ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi." *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* S 20 (Ekim 2012).
- Kara, Seyfullah. "Modern Din Hizmetlerinde İhmal Edilmemesi Gereken Kitle: Gençlik." *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*. Ed. Mehmet Bulut. 3-4 Kasım 2007. Ankara: DİB Yayınları, 2008.
- Karaman, Hayrettin vd.. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 2007.
- Karaoğlu, Nazan. "Tıp eğitiminde rol modellik ve aile hekimliği için önemi". *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care* 6/2 (Haziran 2012).
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi'u li-ahkâmî'l-Kur'ân*. Thk.. Hişâm Semîr el-Buhârî. 20 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.
- en-Neseî, Ebû'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. *Medârikü't-tenzîl ve haKâ'iku't-te'vîl*. Thk.. Yûsus Ali Bedîvî. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1419/1998.
- Rifat, Ahmet. *Lügât-i Târîhiyye ve Coğrafiyye*. 7 Cilt. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1299/1883-84.
- Sert, Özlem. *Umudun Tarihine Yolculuk Yedi Uyurlar Efsanesi*. Ankara: Phoenix Yayınları, 2009.
- Süremeli, Mehmet vd.. "Rüşd". *Dinî Terimler Sözlüğü*. Ed. Ahmet Nedim Serin-su. Ankara: MEB Yayınları, ts.

- Şengül, İdris. "Kıssa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/498-501. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Şengül, İdris. *Kur'an Kıssalarının Tarihi Değeri*. Ankara: Otto Yayınları, 2019.
- Şentürk, Mustafa. "İsrâiliyyat İle Mitoloji Arasında Tarihsel Bakış Açısıyla Göl-gelenen Ashâb-ı Kehf". *Uluslararası İnanç Turizmi ve Ashâb-ı Kehf Sem-pozyumu*. Ed. Seydihan Küçükdağlı ve Serdar Yakar. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Valiliği Yayınları, 2013.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Thk. Ahmed Muhammed Şakir. 24 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1420/2000.
- Yazıcı, Ahmet. "Süleyman Ateş'in Görüşleri Bağlamında Kur'an Kıssaları". *İsla-mi Araştırmalar* 22/2 (2011).
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Yılmaz, Macit. "Değerler Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Kur'an Kıssaları ve Kullanılışı". *İslâmî İlimler Dergisi* 9/1 (Bahar 2014).
- ez-Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an haKâ'iki ğavâmi'zi't-tenzil ve 'uyûni'l-eKâvil fî vücihi't-te'vîl*. Bey-rut: Dâru'l-Ma'rife, 1430/2009.